

RAPPORT OM GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER 2020

År 2019 innebar både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. FRA:s *Rapport om grundläggande rättigheter 2020* innehåller en granskning av de viktigaste händelserna på området och pekar ut både framsteg och återstående problemområden. I publikationen presenteras FRA:s yttranden om den huvudsakliga utvecklingen på de berörda tematiska områdena, tillsammans med en översikt över bakgrunden till dessa yttranden. Det ger en kortfattad men informativ översikt över de viktigaste utmaningarna för EU och dess medlemsstater när det gäller grundläggande rättigheter.

FRA:S YTTRANDEN

1 **[FOKUS]**

Tio år senare: utnyttja stadgans fulla potential

4

Jämlikhet och icke-diskriminering

7

Rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans

9

Jämlikhet för och integrering av romer

11

Asyl, viseringar, migration, gränser och integration

13

Informationssamhället, privatliv och uppgiftsskydd

15

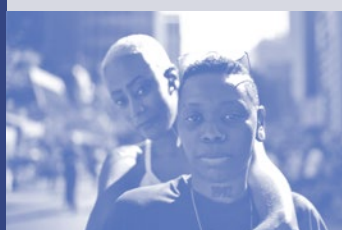
Barns rättigheter

17

Tillgång till rättslig prövning

19

Utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Manuskriptet färdigställt i april 2020.

Varken Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter eller någon person som agerar på byråns vägnar är ansvarig för hur nedanstående uppgifter används.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-915-4	ISSN 2467-2564	doi:10.2811/96860	TK-AM-20-001-SV-C
PDF	ISBN 978-92-9474-897-3	ISSN 2467-2793	doi:10.2811/60734	TK-AM-20-001-SV-N

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2020

Kopiering tillåten med angivande av källan.

För vidareutnyttjande eller kopiering av fotografier eller annat material som inte omfattas av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter upphovsrätt måste tillstånd begäras direkt från upphovsrättsinnehavaren.

© Foton:

Omslag: © iStock/Joel Carillet; © Gettyimages/FG Trade; © iStock/DNY59; © FRA

Sida 5: © iStock/Mixmike

Sida 6: © iStock/BalkansCat

Sida 7: © iStock/yacobchuk

Sida 8: (överst) © iStock/fizkes; (nederst) © iStock/Fertnig

Sida 9: © FRA

Sida 10: © iStock/Cylonphoto

Sida 11, 12 (överst): © iStock/Joel Carillet

Sida 12 (nederst): © iStock/dinosmichail

Sida 13: © iStock/gorodenkoff

Sida 15: © iStock/skyneshesher

Sida 17: © iStock/asiandelight

Sida 18: © iStock/Remus Kotsell

Sida 19: © iStock/Jovanmandic

Sida 20: (överst) © iStock/lisegagne; (nederst) © hedgehog94 - stock.adobe.com

1 [FOKUS]

TIO ÅR SENARE: UTNYTTJA STADGANS FULLA POTENTIAL

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna har varit juridiskt bindande i tio år. På EU-nivå har den blivit alltmer synlig, och har legat till grund för en ny kultur när det gäller grundläggande rättigheter. På nationell nivå är medvetenheten om och användningen av stadgan begränsad. Domstolarna använder sig i allt högre grad av stadgan, vilket visar att detta moderna instrument är verkningsfullt. Regeringarnas och parlamentets användning är dock fortfarande låg. Det finns till exempel få indikationer på att någon regelbundet granskar den nationella lagstiftning som införlivar EU-lagstiftningen för att säkerställa dess förenlighet med stadgan. Rådet har uppmanat medlemsstaterna att regelbundet utbyta erfarenheter av stadgan och stärka relevanta nationella organ. Det är dock svårt att exakt peka ut när stadgan gäller på nationell nivå. Detta är ett stort hinder för dess fulla användning. Låg medvetenhet om dess mervärde jämfört med befintliga, sedan länge etablerade rättsliga källor är ett annat allvarligt hinder. Rättstillämpare som förstår stadgan och kan omsätta den i praktiken på nationell och regional/lokal nivå kan bidra till att utvidga dess användning och förbättra dess genomförande. Mer specialiserad utbildning för nationella aktörer om användningen av stadgan är därför avgörande.

Enligt artikel 51 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna ska EU och medlemsstaterna främja tillämpningen av stadgans bestämmelser, men lite har gjorts på nationell nivå i detta avseende. I rådets slutsatser om stadgan, som antogs i oktober 2019, uppmanas medlemsstaterna att öka medvetenheten om stadgan och förbättra utbildningen för beslutsfattare, offentliganställda och rättstillämpare samt nationella människorättsinstitutioner, organisationer i det civila samhället och andra människorättsförsvarare. Alla dessa kan bidra till att uppfylla stadgans potential.

Tillhandahållandet av information med betydelse för stadgan skulle kunna förbättras. Hittills finns det ingen konsoliderad översikt över initiativ och praktiska erfarenheter av att genomföra stadgan på nationell, regional och lokal nivå. Det finns heller ingen gemensam kontaktpunkt i medlemsstaternas förvaltningar för insamling av information som hänvisar till relevanta erfarenheter och kopplar relevanta organ och individer till varandra så att de kan lyfta fram lovande metoder och utbyta erfarenheter på nationell nivå.

FRA:s YTTRANDE 1.1

Som en uppföljning av rådets slutsatser från 2019 om stadgan bör EU:s medlemsstater överväga att lansera initiativ och politik som syftar till att främja medvetenheten om och genomförandet av stadgan på nationell nivå. Dessa bör utnyttja alla relevanta nationella aktörers potential. De stadgerelaterade initiativen och strategierna bör vara evidensbaserade och bygga på regelbundna utvärderingar av hur stadgan används på nationell nivå och hur stor medvetenheten om den är i varje medlemsstat. Underlaget skulle kunna samlas in genom strukturerade flerpartsdialoger om användningen av stadgan på nationell och lokal nivå.

Medlemsstaterna skulle kunna överväga att utse "kontaktpunkter för stadgan" i sina nationella förvaltningar. Sådana kontaktpunkter skulle kunna underlätta samordning, informationsutbyte och gemensam planering mellan nationella ministerier. De skulle också kunna fungera som en länk mellan den nationella förvaltningen och andra organ, inbegripet dem som har ett människorättsuppdrag och det civila samhällets organisationer samt mellan EU och organ på nationell nivå. De skulle också kunna identifiera luckor i systemet. Kontaktpunkterna skulle kunna samla relevant information om användningen av stadgan och dela den med nationella aktörer inom alla relevanta sektorer och, i förekommande fall, med andra medlemsstaters och EU-institutionernas förvaltningar.

FRA:s YTTRANDE 1.2

EU:s medlemsstater bör överväga att stärka sina nationella förfaranderegler för rättslig granskning och sina konsekvensbedömningar av lagförslag för att förbättra överensstämmelsen med stadgan. I sådana förfaranden bör man uttryckligen hänvisa till stadgan på ungefär samma sätt som till konstitutionella mänskliga rättigheter och, i vissa fall, till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

De nationella lagstiftarna bör ägna särskild uppmärksamhet åt att säkerställa att lagstiftning som införlivar EU-lagstiftningen fullt ut överensstämmer med stadgan.

Europeiska kommissionen skulle kunna överväga fler möjligheter till finansiering av lagstadgade människorättsinstitutioner såsom nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan eller ombudsinstitutioner, för att hjälpa dem att ta fram sakkunskap om stadgans tillämpning på nationell nivå. Detta kan underlätta deras roll när det gäller att bistå medlemsstaterna med att tillämpa stadgan, bland annat när det gäller lagstiftning och beslutsfattande och när de använder europeiska struktur- och investeringsfonder.

FRA:s YTTRANDE 1.3

Vid översynen av EU:s strategi för rättslig utbildning 2011–2020 bör EU tillhandahålla riktad och praktisk utbildning om tillämpningen av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Utbildningsmöjligheter med koppling till stadgan bör också främjas i annan EU-politik och andra EU-program för att säkerställa att rättstillämpare och offentliganställda, samt experter som arbetar vid nationella lagstadgade människorättsinstitutioner, också kan dra nytta av utbildningsprogram som tillhandahålls på EU-nivå och nationell nivå.

EU:s medlemsstater bör erbjuda sina domare och andra rättstillämpare regelbunden, riktad och behovsbaserad utbildning om tillämpningen av stadgan. Nationella människorättsinstitutioner och deras nätverk på EU-nivå bör ges tillräckliga resurser för att utbilda sin personal om tillämpningen av stadgan.

I rådets slutsatser från 2019 om stadgan uppmuntras medlemsstaterna att se till att deras nationella förfaranderegler står i samklang med stadgan. De nationella lagstiftarna har ett ansvar för att säkerställa överensstämmelse med stadgan när de införlivar EU-lagstiftningen i nationell lagstiftning. I nationella förfarandenormer för konsekvensbedömningar och rättslig granskning nämns dock sällan stadgan, vilket står i kontrast mot dem som EU använder.

Många av de organisationer i det civila samhället som samarbetar med FRA inom ramen för dess plattform för grundläggande rättigheter kräver ökad finansiering för utbildning om stadgan, och att EU förnyar sina insatser för att samlas in information om hur medlemsstaterna tillämpar stadgan. Vissa efterlyser även praktiska riktlinjer för genomförandet som kan hjälpa nationella organ att genomföra EU-lagstiftningen i enlighet med stadgan.

FRA:s forskning visar att nationella människorättsinstitutioner inte utnyttjar stadgans fulla potential. I rådets slutsatser som antogs 2019 betonas deras "avgörande roll för att skydda och främja de grundläggande rättigheterna och för att se till att stadgan efterlevs". Detta innebär att ge nationella lagstiftare råd om kommande lagar och politik i detta avseende. Finansieringssystemen på EU-nivå och de nationella finansieringssystemen kan hjälpa nationella humanitära institutioner och andra organ som har ett människorättsuppdrag att skaffa sig sakkunskap om stadgan.

Rättstillämpare och tjänstemän inom offentlig förvaltning behöver specialiserad utbildning för att tillämpa stadgan, som är ett relativt nytt instrument, på ett effektivt sätt. För många rättstillämpare som utbildade sig inom juridik för många år sedan var stadgan inte en del av läroplanen. Användningen av stadgan kräver goda kunskaper om rättspraxis från Europeiska unionens domstol. Rättstillämpare måste vara bekanta med den för att förstå när stadgan gäller, huruvida en särskild bestämmelse i stadgan är en rättighet eller en princip, och om den kan tillämpas mellan privata parter (horisontell direkt effekt) i ett visst sammanhang.

Juridisk utbildning är sällan inriktad på grundläggande rättigheter. I vilken utsträckning yrkesverksamma använder den utbildning som finns tillgänglig varierar dessutom stort från medlemsstat till medlemsstat. FRA:s forskning visar att det civila samhällets människorättsorganisationer sällan erbjuder eller deltar i utbildning om stadgan. Mindre än hälften av de 25 nationella rättsliga utbildningsinstitut som FRA rådfrågat uppger att mer utbildning med koppling till stadgan har erbjudits eller att större medvetenhet om stadgan har uppnåtts under de senaste tio åren.

Utbyte av erfarenheter som gjorts i samband med tillämpningen av stadgan är avgörande av två skäl. För det första har folk fortfarande begränsad erfarenhet av att använda stadgan. De är fortfarande pionjärer. För det andra har många fall där stadgan spelar en roll en gränsöverskridande dimension, till exempel om de inbegriper en europeisk arresteringsorder. Detta gör internationellt utbyte av praxis särskilt viktigt.

Rådet har nyligen förbundit rådets arbetsgrupp för grundläggande rättigheter, medborgerliga rättigheter och fri rörlighet för personer (FREMP) att föra en årlig dialog om stadgan, vilket innebär ett erkännande av mervärdet för sådana utbyten. Diskussionen skulle gynnas av en solid faktabas.

FRA:s YTTRANDE 1.4

Rådet och EU:s medlemsstater bör säkerställa regelbundna uppdateringar av den nyligen införda modulen om plattformen för e-juridik som samlar in erfarenheter och aktiviteter med koppling till stadgan. De bör också öka medvetenheten om detta nya verktyg bland relevanta nationella organ, däribland nationella människorättsinstitutioner, det civila samhällets aktörer, den akademiska världen och yrkesorganisationer. Bevis, såsom de som samlas in genom den nya plattformen, skulle kunna utgöra grunden för det nya utbytet om stadgan i rådets arbetsgrupp för grundläggande rättigheter, medborgerliga rättigheter och fri rörlighet för personer.

EU-institutionerna och medlemsstaterna bör undersöka ytterligare forum och möjligheter till utbyte för att föra samman domare, nationella parlament och det civila samhället i hela EU. De nationella parlamenten skulle till exempel kunna använda Konferensen mellan de parlamentariska organen för EU-frågor vid Europeiska unionens parlament (Cosac) som ett sådant forum. Dessutom skulle olika nätverk kunna bygga vidare på tidigare erfarenheter och delta i regelbundna dialoger om stadgan mellan de nationella rättsväsendena. Dessa inbegriper det europeiska nätverket för rättslig utbildning (EJTN), Europeiska unionens rättsliga nätverk (RJEU) och sammanslutningen av de högsta förvaltningsdomstolarna i Europeiska unionen. Utbyten mellan relevanta organisationer i det civila samhället skulle kunna anordnas genom lämpliga plattformar. Icke-rättsliga organ skulle kunna bygga vidare på tidigare exempel och upprätta regelbundna stadgeutbyten genom det europeiska nätverket för likabehandlingsorgan (Equinet) och det europeiska nätverket av nationella människorättsinstitutioner (ENNHRI). Resultaten av sådana utbyten bör spridas på respektive nationella språk för att garantera att informationen når relevanta aktörer på nationell och lokal nivå.

2

JÄMLIKHET OCH ICKE-DISKRIMINERING

Det efterlängtrade antagandet av direktivet om likabehandling skedde inte under 2019, vilket innebär att EU:s rättsliga ram för icke-diskriminering är ofullständig. Utnämningen av en ny kommissionsledamot med ansvar för jämlikhet och antagandet av nya rättsliga instrument som är kopplade till den europeiska pelaren för sociala rättigheter har dock fört jämlikhetsagendan framåt. Jämlikhetsorganens effektivitet och oberoende, en central del av ramen för likabehandlingspolitiken, ger fortfarande anledning till oro. EU och medlemsstaterna har tagit initiativ för att främja insamling och användning av data om jämlikhet, bland annat genom särskiljningstester. Samtidigt har nationell politik för jämlikhet och icke-diskriminering medfört lagstiftning och handlingsplaner. Vissa syftar till att förbättra skyddet för särskilt utsatta grupper. Andra syftar till att bättre genomföra förbudet mot diskriminering. De grundläggande rättigheterna för homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella (hbti-personer) har utvecklats i flera medlemsstater. Samtidigt gick situationen bakåt för den grundläggande rätten till icke-diskriminering i andra stater.

FRA:s YTTRANDE 2.1

Med tanke på de ihållande bevis för att diskriminering fortfarande förekommer på grund av religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder och sexuell läggning på områden som utbildning, socialt skydd och tillgång till varor och tjänster, inbegripet bostäder, bör EU-lagstiftaren fortsätta att utforska alla möjliga sätt för att anta direktivet om likabehandling utan ytterligare dröjsmål. Detta skulle säkerställa att EU-lagstiftningen erbjuder ett omfattande skydd mot diskriminering för dessa centrala delar av livet.

Artikel 19 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt utgör den rättsliga grunden i EU:s lagstiftning för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Hittills har rådet antagit lagstiftning som skyddar mot diskriminering på grund av kön och ras eller etniskt ursprung inom viktiga områden i livet. Dessa omfattar arbete och sysselsättning, utbildning, socialt skydd och tillgång till varor och tjänster, inklusive bostäder. EU-lagstiftningen mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder och sexuell läggning skyddar däremot endast på sysselsättningsområdet. Som ett resultat av detta är vissa av de egenskaper som anges i artikel 19 i EUF-fördraget – kön och ras eller etniskt ursprung – mer skyddade enligt unionsrätten än andra – religion eller övertygelse, ålder, funktionsnedsättning och sexuell läggning.

Europeiska kommissionen föreslog 2008 ett direktiv om likabehandling (KOM(2008) 426). Det skulle överbrygga denna klyfta genom att utöka skyddet mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, ålder, funktionsnedsättning och sexuell läggning till områdena utbildning, socialt skydd och tillgång till varor och tjänster.

År 2019 gjordes nya försök att bryta dödläget i förhandlingarna i rådet om detta viktiga rättsliga instrument. Kommissionen föreslog att man skulle gå från en ordning med enhällighet till en ordning med kvalificerad majoritet genom att tillämpa den allmänna övergångsklausulen enligt artikel 48.7 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget). Det finländska rådsordförandeskapet samman kallade en politisk ministerdebatt för att undersöka möjliga sätt att gå vidare. Diskussionen visade att många EU-medlemsstater förespråkar att direktivet antas som ett sätt att fylla i luckorna i EU-lagstiftningen och säkerställa allas rätt att behandlas på lika villkor. I slutet av året hade rådet dock fortfarande inte uppnått det samförstånd som behövdes.

Diskriminering och ojämlikhet på olika grunder är fortfarande en del av vardagen över hela EU. Detta bekräftas av resultaten från FRA:s undersökningar, den särskilda Eurobarometern om diskriminering i EU och nationella studier som bygger på särskiljningstester som offentliggjordes 2019. Personer som upplever diskriminering rapporterar det sällan till någon myndighet, vilket även FRA:s undersökningar konsekvent visar – detta trots att alla EU:s medlemsstater har jämlikhetsorgan, vilket föreskrivs i direktivet om likabehandling oavsett ras (2000/43/EG) och flera direktiv om jämställdhet mellan könen.

En av dessa jämlikhetsorgans centrala uppgifter är att ge oberoende stöd till offer för diskriminering när de framför sina klagomål. När de tillfrågas om varför de inte rapporterade diskriminering, så är oftast vanligaste svar att de tror att inget skulle förändras om de gjorde det. Detta tyder på att det finns utmaningar för jämlikhetsorganen i fråga om effektivitet, oberoende och tillräckliga mänskliga, ekonomiska och tekniska resurser. Dessa återspeglas också i de landrapporter som offentliggjordes 2019 av Europarådets europeiska kommission mot rasism och intolerans (ECRI) inom dess femte övervakningscykel.

Jämlikhetsuppgifter är nödvändiga som underlag för evidensbaserade strategier för icke-diskriminering, för att övervaka trender och bedöma genomförandet av lagstiftning mot diskriminering. Trots detta har EU:s högnivågrupp för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald ännu ingen samordnad strategi för insamling och användning av jämlikhetsuppgifter.

Högnivågruppen är medveten om andra utmaningar som är gemensamma för medlemsstaterna. Dessa inbegriper en obalans gällande de faktorer som ligger till grund för diskriminering och de livsområden för vilka uppgifter samlas in, samt otillräckliga samråd med berörda parter när de utformar och genomför datainsamling. De riktlinjer för förbättrad insamling och användning av jämlikhetsuppgifter som antogs av högnivågruppen 2018 ger konkret vägledning om hur dessa utmaningar kan hanteras på nationell nivå.

Under 2019 offentliggjorde högnivågruppens undergrupp för jämlikhetsuppgifter, som leddes av FRA, ytterligare två verktyg. Sammanställningen av praxis för jämlikhetsuppgifter ger inspiration för att genomföra riktlinjerna i praktiken. Det diagnostiska kartläggningsverktyget kan användas för att identifiera dataluckor och som grund för att utveckla ett datanav för jämlikhet. Vissa EU-medlemsstater tillämpar redan både riktlinjerna och de kompletterande verktygen som grund för förbättringar. Även om riktlinjerna är till för medlemsstaterna kan EU:s institutioner och organ också tillämpa dem analogt för att stärka övervakningen av mångfalden.

Under året ökade också användningen av särskiljningstester för att ta fram objektiva bevis för diskriminering. Detta kompletterar på ett meningsfullt sätt andra källor, såsom undersökningar om diskrimineringserfarenheter. Dessutom ägnade ett antal EU-medlemsstater större uppmärksamhet åt diskriminering till följd av en kombination av orsaker – flerfaldig och intersektionell diskriminering.

FRA:s YTTRANDE 2.2

EU:s medlemsstater bör se till att jämlikhetsorganen kan utföra de uppgifter som de tilldelats i EU:s antidiskrimineringslagstiftning på ett ändamålsenligt sätt. Detta innebär att man måste se till att jämlikhetsorganen är oberoende och har tillräckliga resurser. När medlemsstaterna gör detta bör de ta vederbörlig hänsyn till kommissionens rekommendation om standarder för jämlikhetsorgan samt ECRI:s reviderade allmänna policyrekommendation nr 2.

FRA:s YTTRANDE 2.3

EU:s medlemsstater bör öka ansträngningarna för en samordnad strategi för insamling av jämlikhetsuppgifter i syfte att använda jämlikhetsuppgifter som grund för en evidensbaserad politik på området jämlikhet och icke-diskriminering. De bör förlita sig på en omfattande uppsättning verktyg för datainsamling, inklusive undersökningar och särskiljningstester, och utveckla strategier för att på lämpligt sätt fånga situationer där olika grunder för diskriminering överlappar varandra eller samverkar. När medlemsstaterna gör detta bör de ta vederbörlig hänsyn till de riktlinjer för förbättrad insamling och användning av jämlikhetsuppgifter som antagits av EU:s högnivågrupp för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald. De kan också använda kartläggningsverktyget och den sammanställning av praxis som kompletterar den. EU:s institutioner och organ överväga att tillämpa dessa riktlinjer inom sina egna strukturer.

FRA:s YTTRANDE 2.4

EU:s medlemsstater uppmanas att fortsätta att anta och genomföra särskilda åtgärder för att säkerställa att homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella personer (hbti-personer) fullt ut kan åtnjuta sina grundläggande rättigheter enligt EU:s och medlemsstaternas lagstiftning. Medlemsstaterna bör vidta åtgärder för att ta itu med de skadliga effekterna av homofobiska och transfobiska uttalanden som offentliga myndigheter eller tjänstemän gör. Medlemsstaterna bör beakta tillgänglig bevisning om diskriminering, inbegripet uppgifter om FRA:s hbti-undersökning II, för att identifiera och på lämpligt sätt åtgärda brister i skyddet. I synnerhet bör åtgärder vidtas för att säkerställa skyddet för unga hbti-personer i skolan.

I februari 2019 uppmanade Europaparlamentet kommissionen att anta ett nytt strategiskt dokument för att främja jämlikhet för hbti-personer under de kommande åren. Det skulle följa upp kommissionens förteckning över åtgärder för att främja lika möjligheter för hbti-personer 2016–2019. I sitt arbetsprogram för 2020 inkluderade Europeiska kommissionen en särskild strategi för att säkerställa lika villkor för hbti-personer i hela EU.

Under 2019 gjordes framsteg vad gäller hbti-personers grundläggande rättigheter i flera medlemsstater. I synnerhet fick samkönade par fler rättigheter, och antidiskrimineringslagar utvidgades till att uttryckligen omfatta könsidentitet eller könsegenskaper.

I vissa medlemsstater avvisade parlamenten dock lagförslag som syftade till att ge par av samma kön rättsligt erkännande. I andra gick rätten till icke-diskriminering eller mötesfrihet bakåt när det gäller lika möjligheter för hbti-personer.

Under 2019 genomförde FRA sin andra hbti-undersökning. Resultaten visar att hbti-personer fortfarande utsätts för diskriminering på många områden i livet. Den 18 december antog Europaparlamentet en resolution om allmän diskriminering och hatpropaganda som drabbar hbti-personer. I resolutionen granskas de oroande tendenser som just nu observeras i hela EU. Dessa omfattar "angrepp mot sociala centrum för hbti-personer i flera medlemsstater, homofobiska uttalanden och hatpropaganda mot hbti-personer, särskilt i samband med val, och rättsliga instrument som kan tillämpas för att begränsa medier, utbildning och tillgång till andra former av innehåll på ett sätt som otillbörligt begränsar yttrandefriheten när det gäller hbti-frågor".

3

RASISM, FRÄMLINGSFIENTLIGHET OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE INTOLERANS

Nitton år efter antagandet av direktivet om likabehandling oavsett ras och elva år efter antagandet av rambeslutet om rasism och främlingsfientlighet hade flera medlemsstater inte införlivat och tillämpat den relevanta EU-lagstiftningen korrekt. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och de nationella domstolarna fastställer standarder för gränserna för yttrandefrihet och uppvisning till hat och hatpropaganda. På EU-nivå skedde under 2019 en viss utveckling av politiken på området för antisemitism, men i fråga om rasism och främlingsfientlighet var utvecklingen mycket begränsad. Vissa medlemsstater vidtog politiska åtgärder för att bättre ta itu med rasism och uppmuntra folk att rapportera hatbrott, men det var fortfarande svårt att bedöma åtgärdernas inverkan. Enkäter och undersökningar visade att personer med minoritetsbakgrund och migranter fortfarande upplevde trakasserier, våld, etnisk diskriminering och rasdiskriminering på olika områden av livet i EU. Av forskning i ett antal medlemsstater framgick att diskriminerande etnisk profilering fortsatte att vara en ihärdig utmaning under 2019.

I artikel 1 i rambeslutet om rasism och främlingsfientlighet (2008/913/RIF) beskrivs åtgärder som medlemsstater ska vidta för att straffa avsiktliga rasistiska eller främlingsfientliga gärningar. Enligt artikel 4 ska domstolarna också betrakta fördomsbaserade motiv som en försvårande omständighet eller beakta detta vid fastställandet av påföljder för gärningsmän. I skäl 63 i direktivet om brottsoffers rättigheter (2012/29/EU) bekräftas att för att uppmuntra och underlätta rapportering av brott måste yrkesverksamma utbildas och åtgärder vidtas för att möjliggöra rapportering från tredje part. Genomförandet av EU-lagstiftningen omfattar att säkerställa att offer och vittnen kan rapportera hatbrott, och att polisen identifierar offer som utsatts för hatbrott och registrerar det rasistiska motivet vid rapporteringstillfället.

År 2019 hade flera medlemsstater inte fullt ut och korrekt införlivat bestämmelserna i rambeslutet, vilket framgår av rapporter från internationella övervakningsorgan och organisationer i det civila samhället. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och de nationella domstolarna fastställer begränsningar för användningen av yttrandefriheten för att motivera fientligt tal och uppvisning till hat. Vissa medlemsstater antog riktlinjer för utredning och lagföring av hatbrott för personal som arbetar med brottsbekämpning och straffrätt. Ett antal av dem behandlade underrapportering genom tredjepartsrapportering och samhällsengagemang. Ändå visar FRA:s forskning och andra studier konsekvent att hatbrott fortfarande är i stort sett orapporterade och oregistrerade, och att insamlingen av nationella uppgifter om hatbrott är otillräcklig.

FRA:s YTTRANDE 3.1

EU:s medlemsstater bör fullt ut och korrekt införliva och tillämpa bestämmelserna i rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Dessutom bör de vidta nödvändiga åtgärder för att kriminalisera fördomsbaserade brott (hatbrott) och behandla rasistiska och främlingsfientliga motiv som en försvårande omständighet.

EU:s medlemsstater bör införa åtgärder som uppmuntrar till rapportering av hatbrott och gör det lättare att dirigera brottsoffer till stödtjänster. De bör dessutom säkerställa att alla påstådda hatbrott faktiskt registreras, utreds och tas upp i domstol och prövas. Detta behöver göras i enlighet med tillämplig människorättslagstiftning på nationell nivå, EU-nivå samt europeisk och internationell nivå.

EU:s medlemsstater bör göra ytterligare ansträngningar för att systematiskt registrera uppgifter om hatbrott, samla in uppgifterna och årligen offentliggöra dem. Uppgifterna bör som ett minimum aggregeras utifrån fördomsmotiv, typ av brottslighet samt kön och ålder för brottsoffer och förövare, så att de kan ligga till grund för effektiva, evidensbaserade rättsliga och politiska svar på detta fenomen. Samtliga uppgifter bör samlas in i enlighet med nationella rättsliga ramar och EU:s dataskyddslagstiftning.

FRA:s YTTRANDE 3.2

EU:s medlemsstater bör avsevärt förbättra effektiviteten i sina åtgärder och institutionella arrangemang för att genomdriva EU-lagstiftningen och nationella lagar mot diskriminering. Medlemsstaterna bör särskilt se till att sanktionerna är tillräckligt effektiva, proportionella och avskräckande. Detta kan minska hindren för etniska minoriteter och invandrare när de försöker få tillgång till utbildning, anställning och tjänster, inklusive bostäder.

För att bekämpa potentiella fördomar gentemot personer som tillhör etniska minoritetsgrupper, och för att säkerställa lika tillträde till och deltagande på arbetsmarknaden, skulle åtgärderna kunna bestå av olika delar. Dessa inbegriper att införa namnblind rekryteringspolitik, övervaka diskriminerande metoder, öka medvetenheten och utbildningen om omedvetna fördomar, ge stöd till arbetsgivare och arbetsmarknadens parter för att bekämpa diskriminering och hinder för deltagande på arbetsmarknaden samt tillhandahållande av utbildning mot diskriminering till arbetsgivare i privata företag och inom offentlig förvaltning.

FRA:s YTTRANDE 3.3

EU:s medlemsstater bör utarbeta en särskild, praktisk och användarvänlig vägledning för att se till att poliser inte utför någon diskriminerande etnisk profilering i utövandet av sina arbetsuppgifter. Sådan vägledning bör utfärdas av brottsbekämpande myndigheter och ingå i polisens standardrutiner samt i uppförandekoder för poliser. Medlemsstaterna bör systematiskt förmedla sådan vägledning till brottsbekämpningspersonal på fältet.

Enligt artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna är all diskriminering på grund av etniskt ursprung eller ras förbjuden. På samma sätt förbjuds enligt artikel 3 i direktivet om likabehandling oavsett ras (2000/43/EG) all diskriminering på grund av etniskt ursprung eller ras när det gäller tillgång till utbildning, anställning, tjänster, inklusive bostäder samt socialt skydd, inklusive hälso- och sjukvård. Rapporter från Europeiska kommissionen och internationella organ för övervakning av de mänskliga rättigheterna visar att medlemsstaterna måste anstränga sig mer för att genomföra direktivets bestämmelser korrekt. Av FRA:s och andra organisationers forskningsresultat framgår att personer i etniska minoritetsgrupper, däribland migranter, fortfarande utsätts för diskriminering i hela EU på alla områden i livet – oftast när de söker anställning och bostäder.

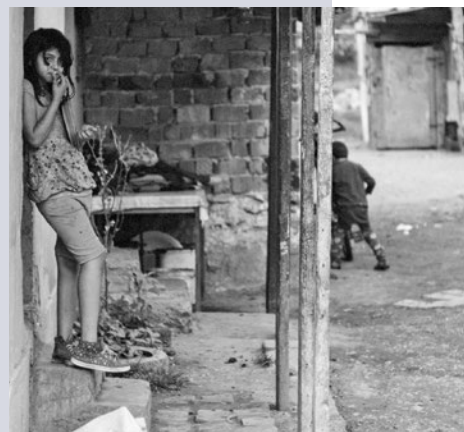

Forskning i ett antal medlemsstater visar att polisen fortsätter med diskriminerande etnisk profilering. Sådan profilering kan undergräva förtroendet för de brottsbekämpande myndigheterna. Det strider också mot principerna i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering och andra internationella standarder, däribland principerna i Europakonventionen och rättspraxis från Europadomstolen samt EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och direktivet om likabehandling oavsett ras.

4

JÄMLIKHET FÖR OCH INTEGRERING AV ROMER

År 2019 markerade att tio år gått sedan rådet antog slutsatser om integreringen av romer, som utarbetades vid det första mötet i EU-plattformen för romers integrering. Dokumentet innehöll tio gemensamma grundläggande principer för integrering av romer. Enligt princip nr 4 ska alla strategier för integrering av romer "integrera romerna i samhället i övrigt (allmänna utbildningsinstitutioner, vanliga arbetstillfällen och vanliga bostäder)" och övervinna "delvis eller helt segregerade utbildningar eller bostadsområden" där detta fortfarande existerar. Tio års insatser på EU-nivå, internationell, nationell och lokal nivå tycks dock ha lett till få påtagliga förändringar, vilket framgår av FRA:s undersökningar och rapporter och kommissionens rapport 2019 om genomförandet av nationella strategier för integrering av romer. Många romer fortsätter att leva segregerade liv. De möter fientlighet från icke-romska grannar och hyser misstro mot lokal och nationell politik som misslyckas med att vidta effektiva åtgärder för att bekämpa antiziganism.

Enligt kommissionens vägledning för medlemsstaterna om användningen av europeiska struktur- och investeringsfonder för att ta itu med utbildningsmässig och geografisk segregering, *Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation*, ska principen om desegregering i alla bostads- och utbildningsinsatser betraktas som ett första alternativ. I texten påpekas uttryckligen att byggandet av nya utbildningsanläggningar i geografiskt segregerade områden bör undvikas.

Det finns få bevis på framsteg när det gäller att bekämpa segregering inom utbildningen sedan FRA:s senaste undersökning 2016. Romska elever fortsätter att placeras i separata klasser eller skolor, i vissa fall separerade specialskolor, trots att det finns verktygslådor, vägledning och handböcker om desegregering av utbildning som experter och organisationer i det civila samhället har tagit fram.

FRA:s YTTRANDE 4.1

EU:s medlemsstater bör stärka sina insatser för att undanröja skolsegregering, i enlighet med direktivet om likabehandling oavsett ras, för att förhindra diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung och bekämpa antiziganism. När medlemsstaterna gör detta kan de överväga att använda olika metoder. De kan till exempel granska de områden som omfattas av skoldistrikt och skjutsa romska elever för att undvika att de koncentreras till vissa skolor, och samtidigt ge romska elever nödvändigt stöd för att förbättra deras utbildningsresultat och främja deras integrering i vanliga klasser.

FRA:s YTTRANDE 4.2

EU:s medlemsstater bör stärka bostadskomponenterna i sina nationella strategier för integrering av romer eller integrerade politiska åtgärder för att säkerställa att alla romer lever i icke-segregerade bostäder av lämplig standard. I detta avseende skulle medlemsstaterna kunna överväga att anpassa sina nationella reformprogram i den europeiska planeringsterminen till att omfatta åtgärder för att ta itu med allvarlig fattigdom bland romerna. Dessutom bör EU:s medlemsstater se till att de använder de europeiska struktur- och investeringsfonderna på ett effektivt sätt för att hantera segregation av bostäder och förbättra tillgången till lämpliga bostäder.

FRA:s YTTRANDE 4.3

EU:s medlemsstater bör förbättra sina metoder och verktyg för datainsamling som används för att övervaka framstegen när det gäller integrering av romer, för att kunna samla in jämlikhetsuppgifter inom de centrala temaområden som omfattas av rådets rekommendation från 2013 om effektiva åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna. Uppgifterna bör göra det möjligt att effektivt övervaka avsegregeringsinsatserna på nationell och lokal nivå, i full överensstämmelse med förordningarna om skydd av personuppgifter.

I artikel 34 i stadgan erkänns och respekteras särskilt rätten till socialt stöd och stöd till boende för att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel, i enlighet med de regler som fastställs i EU-rätten och nationell lagstiftning för att bekämpa social utestängning och fattigdom. Dessutom kräver internationella människorättsinstrument, såsom den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och den europeiska sociala stadgan (reviderad), att staterna säkerställer att alla har bostäder av lämplig standard.

Trots detta fortsätter många romer att leva i segregerade miljöer, ofta under förskräckliga förhållanden. När romerna bor i hus eller kyffen utan bygglov fortsätter vissa lokala myndigheter att fördriva dem utan att respektera de garantier som fastställs i internationell människorättslagstiftning, och lämnar dem hemlösa.

Segregering på grund av etniskt ursprung strider mot artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna om icke-diskriminering, liksom mot artikel 3 om lika möjligheter och artikel 19 om boende i den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Åtgärder mot segregation bör baseras på uppgifter uppdelade efter etniskt ursprung. Sådana uppgifter saknas för närvarande i de flesta EU-medlemsstater. Vissa medlemsstater är motvilliga till att samla in eller erkänna behovet av att samla in uppgifter uppdelade efter etniskt ursprung. Sådana uppgifter krävs dock för att övervaka de föreslagna nödvändiga villkoren för Eruf, ESF+ och Sammanhållningsfonden. Ett av uppfyllandekriterierna för det nödvändiga villkoret 4, "ett mer socialt Europa genom den europeiska pelaren för sociala rättigheter", kräver särskilt att nationella strategier för integrering av romer inbegriper åtgärder för att förebygga och undanröja segregation.

5

ASYL, VISERINGAR, MIGRATION, GRÄNSER OCH INTEGRATION

Respekten för de grundläggande rättigheterna vid gränserna förblev en av de främsta utmaningarna för de mänskliga rättigheterna i EU. Det inträffade dödsfall till havs, förekom hot mot humanitära beredskapsbåtar och anklagelser om våld och informella avvísningar. I en handfull medlemsstater fortsatte asylsökande att mötas av överfulla läger och hemlöshet. Under den första femårscykeln för Schengenutvärderingar fann man brister avseende de grundläggande rättigheterna i återvändandepolitiken, men i mindre utsträckning inom gränsförvaltningen. EU antog lagstiftning som utgör den rättsliga grunden för att göra sina stora IT-system driftskompatibla. Instrumenten som reglerar dessa system ger garantier, men deras effektivitet beror på hur de genomförs. Samtidigt ökade antalet internerade barn. Ensamkommande barn som fyllt 18 upplevde fortfarande brister i rättigheter och tjänster, vilket undergräver deras sociala delaktighet.

Respekten för de grundläggande rättigheterna vid gränserna är fortfarande en av de främsta utmaningarna i EU. Under 2019 kvarstod anklagelserna om våld och informella avvísanden. Under tiden dog personer till sjöss när de försökte nå EU, och humanitära beredskapsbåtar hotades. Förseningar i landstigning äventyrar säkerheten och den fysiska integriteten för migranter och flyktingar som räddas till sjöss. EU:s utökade befogenheter vid gränserna medför ett större ansvar för de grundläggande rättigheterna. EU:s lagstiftare utrustade Frontex med olika interna verktyg för att skydda de grundläggande rättigheterna.

FRA:s YTTRANDE 5.1

EU:s medlemsstater bör stärka sina förebyggande åtgärder mot brottsbekämpande myndigheters eventuella missbruk. De bör också på ett effektivt sätt utreda alla trovärdiga påståenden om avvísningar och våld från brottsbekämpande myndigheters sida vid gränserna, särskilt dem som framförs av lagstadgade nationella människorättsorgan. De bör samarbeta med relevanta internationella organisationer och tredjeländer för att säkerställa säker, snabb och förutsägbar landstigning för migranter och flyktingar som räddats till havs, i enlighet med principen om non-refoulement. Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån bör säkerställa ett effektivt genomförande av alla föreskrifter om grundläggande rättigheter som ingår i dess nya bestämmelser.

FRA:s YTTRANDE 5.2

För att främja barnets rätt till skydd och omsorg enligt internationell rätt och EU:s lagstiftning bör EU och dess medlemsstater utveckla trovärdiga och effektiva system som skulle göra det onödigt att förvara barn i asyl- eller återvändandesyfte. Detta är fallet oavsett om barnen befinner sig i EU ensamma eller tillsammans med sina familjer.

FRA:s YTTRANDE 5.3

Vid Schengenuvärderingar bör kommissionen lägga större tonvikt vid det skydd av de grundläggande rättigheterna som ingår i kodexen om Schengengränserna, inbegripet efterlevnad av principen om *non-refoulement*.

FRA:s YTTRANDE 5.4

Kommissionen bör till fullo utnyttja expertisen hos specialiserade människorättsorgan på nationell nivå och EU-nivå när den genomför stora it-system och bedömer deras inverkan på de grundläggande rättigheterna.

EU och dess medlemsstater bör föra in starka bestämmelser om grundläggande rättigheter i alla tekniska specifikationer för driften av stora it-system och deras interoperabilitet, särskilt när det gäller krav på dataskydd och icke-diskriminering. Syftet är att säkerställa att industrin som tillhandahåller sådana system ägnar vederbörlig uppmärksamhet åt behovet av att följa relevanta internationella och EU-rättsliga bestämmelser. Möjliga åtgärder skulle kunna inbegripa ett bindande krav på att involvera dataskyddsexperten och människorättspecialister i de grupper som arbetar med att utveckla tekniken, i syfte att säkerställa att de grundläggande rättigheterna efterlevs genom utformningen.

FRA:s YTTRANDE 5.5

I den nya handlingsplanen för integration och inkludering som planeras för 2020 bör kommissionen understryka behovet av att fortsätta stödja ensamkommande barn i deras övergång till vuxenlivet. Den bör också uppmantra EU:s medlemsstater att till fullo utnyttja de möjligheter som erbjuds genom nationell lagstiftning.

EU-lagstiftningen förbjuder visserligen inte administrativt förvar av barn i migrationsammanhang, men det finns strikta krav för detta som härrör från stadgan och rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Ett barn som ansöker om asyl eller som ingår i ett återvändandeförfarande kan berövas frihet endast som en exceptionell sista utväg. I praktiken är dock förvar av barn i samband med migration ofta ingen exceptionell åtgärd i EU.

Utvärderings- och övervakningsmekanismen för Schengen syftar till att övervaka genomförandet av Schengenregelverket, den EU-lagstiftning som antagits för att kompensera för avsaknaden av kontroller vid de inre gränserna. Under den första femårscykeln för Schengenuvärderingar identifierades brister i skyddet av de grundläggande rättigheterna inom återvändandepolitiken, och i mindre utsträckning inom gränsförvaltningen.

På området frihet, säkerhet och rättvisa har EU inrättat tre stora it-system och antagit lagstiftning för att inrätta ytterligare tre. Sådana it-system är en hjälp för att hantera migration, asyl, gränser och polissamarbete, vilket i slutändan bidrar till att stärka den inre säkerheten. EU gjorde sina stora it-system driftskompatibla och inkluderade relevanta skyddsåtgärder för grundläggande rättigheter. Systemen måste dock tillämpa dessa skyddsåtgärder i praktiken. Enligt interoperabilitetsförfordningarna måste kommissionen bedöma interoperabilitetens inverkan på de grundläggande rättigheterna och rätten till icke-diskriminering.

När ensamkommande barn fyller 18 år upplever de luckor i rättigheter och tjänster. Detta undergräver deras väg till social integration. Många EU-medlemsstater har arrangemang för riktat stöd till sådana personer även efter att de fyllt 18. I praktiken är det dock mycket få barn som drar nytta av detta stöd.

6

INFORMATIONSSAMHÄLLET, PRIVATLIV OCH UPPGIFTSSKYDD

År 2019 var det första hela år då den allmänna dataskyddsförordningen tillämpades. Med ett förnyat och utökat mandat var det tillsynsmyndigheterna för uppgiftsskydd som ledde verkställighetsprocessen i hela EU. De stod inför en tung och stadigt ökande arbetsbelastning. Det civila samhällets organisationer som är specialiserade på uppgiftsskydd visade sig vara starka allierade i genomförandet av den allmänna dataskyddsförordningen. Samtidigt fortsatte den ständigt ökande användningen av ny teknik, såsom artificiell intelligens och ansiktsgenkänning, att skapa utmaningar för de grundläggande rättigheterna, bland annat när det gäller integritet och dataskydd. Liksom tidigare år var missbruk av personuppgifter och ny teknik ett hot både för grundläggande rättigheter och demokratiska processer. Utmaningar vad gäller olagligt innehåll på nätet och desinformation kvarstod, vilket har fått nationella och internationella intressenter att ompröva rättsliga och tekniska möjligheter för att hantera dem på ett effektivt sätt.

Sedan den allmänna dataskyddsförordningen trädde i kraft har arbetsbördan hos tillsynsmyndigheterna för dataskydd varit utan motstycke. Antalet utredningar och klagomål har fördubblats i majoriteten av EU:s medlemsstater. Kontakterna med offentliga och privata enheter som behandlar personuppgifter har ibland till och med tredubblats. Samtidigt var tillsynsmyndigheterna tvungna att organisera kunskapshöjande verksamheter och utbildning, och förklara dataskyddskraven för både enskilda personer och dataskyddspersonal.

De ekonomiska och mänskliga resurserna ökade under 2019 för ett antal tillsynsmyndigheter för uppgiftsskydd, men flera av dessa tillsynsmyndigheter betonade att de fortfarande inte är tillräckliga för att hantera arbetsbördan. Detta skulle i slutändan kunna äventyra myndigheternas fullgörande av sitt uppdrag.

FRA:s YTTRANDE 6.1

EU:s medlemsstater bör säkerställa att de nationella tillsynsmyndigheterna för uppgiftsskydd får tillräckliga resurser för att kunna utföra sina uppdrag på ett effektivt sätt. EU:s medlemsstater bör stödja oberoende och objektiva översyner av de nationella tillsynsmyndigheternas arbetsbörda för att bedöma huruvida de nuvarande budgetarna och personalresurserna gör det möjligt för dem att hantera sina mandat och uppgifter.

FRA:s YTTRANDE 6.2

EU:s medlemsstater bör säkerställa tillräcklig finansiering av kvalificerade organisationer i det civila samhället, eftersom dessa är viktiga intressenter vid tillämpningen och verkställandet av dataskyddsregler. EU:s medlemsstater uppmuntras starkt att använda sig av öppningsklausulen i artikel 80.2 i den allmänna dataskyddsförordningen i nationell lagstiftning, och därmed möjliggöra för kvalificerade organisationer i det civila samhället att lämna in klagomål om överträdelser av dataskyddet oberoende av den registrerades mandat.

FRA:s YTTRANDE 6.3

EU och de nationella lagstiftarna bör säkerställa att framtida och aktuella EU-regelverk och förberedande lagstiftningsarbete tar upp och främjar transparenta och grundliga konsekvensbedömningar av grundläggande rättigheter när AI-teknik används. För att komplettera detta är tillsynen av oberoende tillsynsorgan avgörande för att garantera ansvarsskyldighet, tillförlitlighet och rättvisa.

Den rättsliga och tekniska sakkunskapen hos kvalificerade organisationer i det civila samhället är avgörande för tillämpningen av rätten till uppgiftsskydd och integritet. Den rätt – som fastställs i artikel 80.1 i den allmänna dataskyddsförordningen – för registrerade att ge ett organ, en organisation eller sammanslutning utan vinstsyfte i uppdrag att företräda dem är ett välkommet steg. Få medlemsstater har dock använt sig av artikel 80.2, som gör det möjligt för medlemsstaterna att tillåta sådana organ att inleda rättsliga förfaranden utan de registrerades medgivande.

Precis som för tillsynsmyndigheterna har det civila samhällets organisationers arbetsbörda av utredningar och klagomål ökat avsevärt sedan den allmänna dataskyddsförordningen trädde i kraft. De står dock inför ytterligare utmaningar, eftersom deras resurser är knappa. Dessutom är det svårt att erhålla bevis på potentiella kränkningar av de grundläggande rättigheterna, med tanke på den tekniska komplexiteten.

Det pågår en kapplöpning i att skapa och utveckla verktyg för artificiell intelligens, och EU strävar efter att leda denna process. Ett antal EU-medlemsstater som använder AI inom säkerhets- och socioekonomiska sektorer har ställts inför stora utmaningar när det gäller att göra tekniken transparent. Trots pågående insatser för att öka medvetenheten om den etiska användningen av artificiell intelligens känner EU-medborgarna fortfarande inte till konsekvenserna för de grundläggande rättigheterna, såsom rätten till integritet eller icke-diskriminering, och exakt hur AI-tekniken används. Det är till exempel svårt att bevisa att diskriminering har inträffat när det automatiska beslutsfattandet sker utifrån komplexa algoritmer. Vidare kan profilering genom automatiserad databehandling potentiellt leda till social utestängning, vilket medlemsstaterna anser vara en stor samhällsrisk. Ett fåtal rättsliga ärenden formar och främjar redan förändringar i beslutsfattandet och lagstiftningsprocesserna. Det är inte väl fastställt hur de

grundläggande rättigheterna ska skyddas och hur efterlevnaden ska övervakas innan de faktiska överträdelserna äger rum.

Fem år efter det att Europeiska unionens domstol ogiltigförklarat direktivet om lagring av uppgifter (2006/24/EG) har det skett få framsteg på EU- och medlemsstatsnivå när det gäller att anpassa befintliga regler till kraven i domstolens rättspraxis. De flesta av medlemsstaternas ansträngningar är inriktade på de brottsbekämpande myndigheternas krav på laglig tillgång till de uppgifter som tjänsteleverantörerna behåller. Med få undantag har dock de flesta medlemsstater behållit ett allmänt system för lagring av uppgifter som omfattar alla abonnenter och registrerade användare, alla sätt att kommunicera elektroniskt och alla trafikuppgifter, och inte föreskriver någon differentiering, begränsning eller undantag beroende på syftet. De nationella domstolarna efterfrågar ytterligare förtydliganden från EU-domstolen av de kriterier som fastställts i tidigare fall, och ett antal förhandsavgöranden om detta pågår.

FRA:s YTTRANDE 6.4

EU:s medlemsstater bör se över nationella regler om tjänsteleverantörers lagring av uppgifter i syfte att anpassa dem till kraven i Europeiska unionens domstols rättspraxis.

7

BARNS RÄTTIGHETER

Trettio år efter antagandet av FN:s konvention om barnets rättigheter medförde 2019 en ny politisk utveckling på EU-nivå. Den nya kommissionen åtog sig att anta en ny övergripande strategi för barns rättigheter. I prioriteringarna ingick inrättandet av en EU-barngaranti. Detta är viktigt eftersom nästan vart fjärde barn i Europa, trots en liten förbättring, fortfarande riskerade att drabbas av fattigdom eller social utestängning. Risken är störst för barn med migrantbakgrund eller med lågutbildade föräldrar. Senast i juni 2019 skulle medlemsstaterna i sin nationella lagstiftning ha införlivat direktivet om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Flera medlemsstater höll dock fortfarande på att ändra sin nationella lagstiftning under hela året. Europeiska kommissionen inledde överträdelseförfaranden för bristande anmälan av sju medlemsstater. Tidsfristen för att i nationell lagstiftning införliva direktivet om audiovisuella medietjänster, som syftar till att stärka onlinesäkerheten, går ut 2020. Det gjordes få framsteg i detta avseende. Samtidigt var kommissionen, även om de sexuella övergreppen på nätet ökade, tvungen att inleda överträdelseförfaranden mot 23 medlemsstater som inte genomfört direktivet om sexuella övergrepp.

Nästan vart fjärde barn i EU lever fortfarande i risk för fattigdom eller socialt utanförskap. Detta är bekymmersamt i ljuset av artikel 24 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, där det föreskrivs att "[b]arn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd.", och den europeiska pelaren för sociala rättigheter, som fastställer barns rätt att skyddas mot fattigdom. År 2019 uttryckte Europaparlamentet och kommissionen ett starkt politiskt engagemang för att bekämpa barnfattigdom och upprätta en EU-barngaranti. För att få till stånd garantin måste detta starka politiska åtagande från alla EU-institutioner, inbegripet Europeiska unionens råd, och från medlemsstaterna fortsätta.

EU:s barngaranti förväntas säkerställa att alla barn som lever i fattigdom, särskilt de som befinner sig i utsatta situationer, har tillgång till tillräcklig näring, anständiga bostäder samt kostnadsfri hälso- och sjukvård, utbildning och förskoleverksamhet. Detta skulle bidra till att uppfylla EU:s och medlemsstaternas rättsliga åtaganden på området barnets rättigheter. Det skulle också bidra till att genomföra det stora politiska åtagandet i Agenda 2030 för hållbar utveckling att ingen ska lämnas utanför.

Europaparlamentet har betonat vikten av tillräcklig finansiering på både EU-nivå och nationell nivå för att stödja en framtida barngaranti. Parlamentet har föreslagit att medlemsstaterna ska avsätta minst 5,9 miljarder euro av Europeiska socialfonden+ för programperioden 2021–2027 till stöd för barngarantin.

FRA:s YTTRANDE 7.1

EU:s lagstiftare bör säkerställa att en framtida EU-barngaranti anslås på lämpligt sätt genom EU-medel och blir en särskild investeringsprioritet för programperioden 2021–2027. EU-institutionerna bör överväga att anta en rekommendation för EU:s barngaranti för att ge den vägledning som krävs för att den ska kunna genomföras effektivt. Denna bör inbegripa en färdplan och konkreta politiska åtgärder med hänvisning till rättsliga och politiska åtaganden. Regelbundna framstegsrapporter om rekommendationen bör ses över under den europeiska planeringsterminen och relevant information föras in i dess landspecifika rekommendationer, särskilt eftersom EU-medel kommer att användas för att stödja genomförandet.

FRA:s YTTRANDE 7.2

EU:s medlemsstater bör införliva direktivet om rättssäkerhetsgarantier för att säkerställa en effektiv tillämpning av rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. De bör underlätta genomförandet genom att bistå rättstillämpare som är involverade i straffrättsliga förfaranden genom yrkesvägledning och yrkesutbildning. Kommissionen skulle kunna stödja EU:s medlemsstater ytterligare – till exempel genom att tillhandahålla ytterligare lagstiftningsvägledning och underlätta utbytet av praktiska erfarenheter mellan medlemsstaterna. EU:s medlemsstater och Europeiska kommissionen bör bedöma och ta hänsyn till barns egna erfarenheter av och perspektiv på hur effektivt dessa rättssäkerhetsgarantier införs.

FRA:s YTTRANDE 7.3

EU:s medlemsstater bör i samarbete med tjänsteleverantörer och relevanta aktörer i det civila samhället fastställa och utveckla lämpliga åtgärder för att tillhandahålla tydlig information om den allmänna dataskyddsförordningens tillämpning på barn för att balansera skyldigheten att skydda barn med behovet av att ge barn tillgång till internet. För att säkerställa barnskyddet bör kommissionen underlätta en överenskommelse mellan medlemsstaterna och tjänsteleverantörerna om standardverktyg för ålderskontroll.

FRA:s YTTRANDE 7.4

EU:s medlemsstater bör inleda eller fortsätta processen med att införliva direktivet om audiovisuella medietjänster. De bör göra detta i nära samråd med tjänsteleverantörer och relevanta aktörer i det civila samhället. De bör också ägna särskild uppmärksamhet åt att ta itu med sexuella övergrepp mot barn på nätet, särskilt delning av barnpornografi, i enlighet med artikel 28b i direktivet.

EU:s medlemsstater bör göra sitt yttersta för att korrekt införliva direktivet om sexuella övergrepp och säkerställa lagstiftning och lämpliga politiska åtgärder. Detta bör syfta till att framgångsrikt förebygga sexuella övergrepp, skydda offren på ett åldersanpassat sätt och åtala gärningsmännen för att ha begått någon form av sexuella övergrepp via internet.

EU:s medlemsstater måste införliva direktivet om rättssäkerhetsgarantier (2016/800/EU) i sin nationella lagstiftning senast den 11 juni 2019. Direktivet inför rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det inbegriper rätten till försvar och oskuldspresumtionen, så som fastställs i artikel 48 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, och att sätta barnets bästa i främsta rummet, i enlighet med artikel 24 i stadgan. Dess ingress kräver att man beaktar Europarådets riktlinjer om ett barnvänligt rättsväsende.

Vid tidsfristens utgång hade dock endast 13 medlemsstater anmält fullständigt införlivande. Europeiska kommissionen inledde överträdelseförfaranden mot sju medlemsstater på grund av bristande anmälan.

I artikel 24 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna anges barns rätt att skyddas och även att bli hörda. Dessa rättigheter åsidosätts ofta på nätet.

I den allmänna dataskyddsförordningen anges att för barn under 16 år ska innehavaren av föräldransvaret ge sitt samtycke till eller tillåta behandling av deras personuppgifter i samband med informationssamhällets tjänster som erbjuds direkt till barn. Medlemsstaterna får dock föreskriva en lägre ålder för samtycke, förutsatt att denna inte understiger 13 år. Medlemsstaterna har fastställt olika åldersgränser, mellan 13 och 16 år. Europeiska kommissionens flerpartsexpertgrupp för tillämpningen av den allmänna dataskyddsförordningen har noterat att det saknas vägledning om åldersgränser för verktyg för samtycke och ålderskontroll.

Införlivandet av det reviderade direktivet om audiovisuella medietjänster (direktiv (EU) 2018/1808) i den nationella lagstiftningen, som ska införas i september 2020, gick långsamt. Direktivet reglerar barns tillgång till alla audiovisuella medier, bland annat videodelningsplattformar som YouTube eller Instagram. Det kräver också att medlemsstaterna vidtar lämpliga åtgärder mot barnpornografi.

Under tiden har sexuella övergrepp mot barn på nätet ökat. År 2019 inledde Europeiska kommissionen överträdelseförfaranden mot 23 EU-medlemsstater för underlåtenhet att genomföra direktivet om sexuella övergrepp (2011/93/EU).

8

TILLGÅNG TILL RÄTTSLIG PRÖVNING

EU-institutionerna tvingades under 2019 att förbättra brottsoffrens tillgång till ersättning och rättvisa. Europeiska unionens råd efterlyste en ny strategi för brottsoffers rättigheter. Detta innebär både ett erkännande av att luckor i brottsofferskyddet kvarstår och signalerar medlemsstaternas åtagande att genomdriva brottsoffers rättigheter. Rådet uppmanade FRA och andra EU-byråer att stödja medlemsstaterna i denna insats. Vissa medlemsstater fortsatte att motsätta sig Istanbulkonventionen 2019. Detta utlöste ett särskilt starkt svar från Europaparlamentet, som uppmanade Europeiska unionens domstol att behandla olika aspekter av den lämpliga rättsliga grunden för EU:s anslutning till konventionen. Under tiden fortsatte utmaningarna gällande domstolarnas oberoende, vilket betonade behovet av mer effektivt samordnade insatser för att upprätthålla rättsstatsprincipen. Europeiska kommissionen har utfärdat en handlingsplan med förslag till en så kallad rättsstatscykel.

I nästan hälften av EU:s medlemsstater antogs lagar eller trädde lagstiftning i kraft för att bättre genomföra direktivet om brottsoffers rättigheter (2012/29/EU) 2019. Det skedde dock ingen märkbar utveckling när det gäller offrens rätt att delta i förfaranden.

Flera medlemsstater minskade den stora klyftan när det gäller att garantera brottsoffers rättigheter genom att för första gången tillhandahålla stödtjänster för brottsoffer inom alla brottsofferkategorier. Andra medlemsstater vidtog åtgärder för att skydda brottsoffer under förfaranden och förhindra sekundär viktisering.

Rådet antog den 3 december 2019 slutsatser om brottsoffers rättigheter. Dessa bygger delvis på bevis från FRA:s rapporter från 2019 om rättvisa för offer för våldsbrott. I slutsatserna erkänns att åtgärder krävs för att förbättra offrens tillgång till rättslig prövning och ersättning. Kommissionen uppmanas också att utarbeta en EU-strategi för 2020–2024 om framtiden för offrens rättigheter.

FRA:s YTTRANDE 8.1

EU:s medlemsstater uppmanas att fortsätta sina ansträngningar för att effektivt genomföra brottsoffers rättigheter i praktiken. De bör ägna särskild uppmärksamhet åt att införa åtgärder för att säkerställa att brottsoffer har tillgång till ersättning under tiden som straffrättsliga förfaranden pågår och att de får lämplig ersättning som offer för våldsbrott för den skada de lidit på grund av brottet. EU:s medlemsstater bör också öka sina ansträngningar för att säkerställa att brottsoffer har en lämplig roll i relevanta rättsliga förfaranden.

FRA:s YTTRANDE 8.2

EU och alla EU-medlemsstater som ännu inte har gjort det uppmanas att ratificera Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen). FRA uppmanar medlemsstaterna att ta itu med luckor i nationell lagstiftning om skydd för kvinnor som utsätts för våld.

FRA:s YTTRANDE 8.3

EU och dess medlemsstater uppmanas att ytterligare intensifiera sina insatser och sitt samarbete för att bibehålla och stärka rättsväsendets oberoende, vilket är en avgörande del av rättsstaten. Insatserna avseende det nya förslaget om en rättsstatscykel skulle kunna omfatta bättre vägledning till EU:s medlemsstater för att erkänna och ta itu med eventuella rättsstatsfrågor. Dessutom bör de berörda EU-medlemsstaterna skyndsamt vidta åtgärder för att helt och hållet efterleva relevanta domar från Europeiska unionens domstol och agera på rekommendationer såsom dem som kommissionen utfärdar i sitt rättsstatsförfarande.

Irland ratificerade Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Det innebär att totalt 21 av EU:s medlemsstater hade ratificerat konventionen i slutet av 2019. Flera medlemsstater vidtog åtgärder för att kriminalisera alla sexuella handlingar utan samtycke, i enlighet med artikel 36 i Istanbulkonventionen, i stället för att begränsa brott såsom våldtäkt till situationer som inbegriper tvång eller fysiskt våld.

EU:s mål var att både EU och alla medlemsstater skulle ratificera konventionen. Vissa medlemsstater motsatte sig dock konventionen trots att de undertecknat den.

Ett oberoende rättsväsende är hörnstenen i rättsstatsprincipen och tillgången till rättslig prövning (se artikel 19 i EU-fördraget, artikel 67.4 i EUF-fördraget och artikel 47 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna). Utmaningarna på området rättvisa ökade i flera medlemsstater, särskilt när det gäller rättsväsendets oberoende. Detta föranledde kommissionen att utfärda en plan för åtgärder för att stärka rättsstatsprincipen. Den föreslog en "rättsstatscykel". Denna kommer att omfatta både Europaparlamentet och rådet och kommer att gälla alla EU-medlemsstater, med särskild inriktning på de länder där risker identifieras.

9

UTVECKLINGEN I FRÅGA OM GENOMFÖRANDET AV FN:s KONVENTION OM RÄTTIGHETER FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Ett årtionde efter rådets beslut i november 2009 om Europeiska gemenskapens ingående av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, skedde flera stora förändringar under 2019. Dessa kommer att forma det andra årtiondet för EU:s och dess medlemsstaters genomförande av konventionen. För första gången någonsin utsågs en kommissionsledamot med ansvar för jämlikhet, som ansvarar för genomförandet av konventionen. Den europeiska rättsakten om tillgänglighet, som innehöll gemensamma tillgänglighetskrav för utvalda produkter och tjänster, antogs. Europaparlamentet och rådet kom fram till en preliminär överenskommelse angående språk om funktionsnedsättning och tillgänglighet när det gäller de europeiska struktur- och investeringsfonderna. En utvärdering av handikappstrategin 2010–2020 inleddes. Den kommer att ingå i EU:s framtida handikappstrategi. Under tiden vidtog medlemsstaterna åtgärder för att säkerställa en inkluderande utbildning och lika sysselsättning för personer med funktionsnedsättning. Ett antal medlemsstater vidtog också åtgärder för att säkerställa en bebyggd miljö som är tillgänglig för alla. Ändringar av de nationella vallagarna gav personer med funktionsnedsättning betydligt större möjligheter att delta i val till Europaparlamentet, även om tillgängligheten fortfarande var ett problem.

FRA:s YTTRANDE 9.1

EU:s handikappt strategi för perioden efter 2020 bör behandla alla rekommendationer som följer av de avslutande iakttagelserna från kommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som antogs 2015.

Mer specifikt bör EU:s handikappt strategi efter 2020 säkerställa att

- bestämmelserna i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning integreras i alla relevanta områden inom EU:s lagstiftning, politik och program, inbegripet användningen av ny teknik,
- personer med funktionsnedsättning, deras representativa organisationer och relevanta organisationer i det civila samhället deltar på lämpligt sätt i genomförandet och övervakningen av den nya strategin,
- lämpliga samordnade kontaktpunkter för personer med funktionsnedsättning utses vid alla EU:s institutioner, organ och byråer,
- relevanta uppgifter som samlas in av medlemsstaterna delas upp på ett sätt som gör det möjligt att övervaka genomförandet av konventionen.

FRA:s YTTRANDE 9.2

EU och dess medlemsstater bör säkerställa att de rättigheter för personer med funktionsnedsättning som ingår i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna respekteras fullt ut vid utbetalningen av de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna). Detta kommer att maximera EU-fondernas potential att stödja självständigt boende. I detta sammanhang bör EU anta de nya nödvändiga villkoren för ett ändamålsenligt genomförande av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och konventionen, i enlighet med den förordning om gemensamma bestämmelser som föreslås av kommissionen för nästa fleråriga budgetram 2021–2027. För att möjliggöra en effektiv övervakning av fonderna och deras resultat bör EU och dess medlemsstater vidta åtgärder för att inkludera organisationer för personer med funktionsnedsättning och de lagstadda nationella människorättsorganen i ESI-fondernas övervakningskommittéer. Genom att tilldela mänskliga resurser och tillräckliga medel till dessa organisationer och organ, och genom att öronmärka EU-medel för detta ändamål, gör man de föreslagna nödvändiga villkoren mer effektiva.

FRA:s YTTRANDE 9.3

De EU-medlemsstater som ännu inte har blivit parter till det fakultativa protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bör överväga att slutföra de åtgärder som krävs för att säkerställa dess ratificering, så att det fakultativa protokollet kan ratificeras fullt ut i hela EU. EU bör även överväga att snabbt genomföra åtgärder för att ansluta sig till det fakultativa protokollet.

För den europeiska handikappt strategin 2010–2020 uppnåddes de flesta av målen, och de flesta deltagare i 2019 års utvärdering av strategin – som genomfördes på kommissionens vägnar – upplevde att det finns ett mervärde i att ha en sådan strategi. De belyste även konkreta resultat av strategin, såsom den europeiska rättsakten om tillgänglighet, vilket visar vikten av att ha ett politiskt dokument av detta slag som vägledning för åtgärder på EU-nivå.

De europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) spelar en viktig roll på många olika politikområden, däribland genom att stärka de nationella insatserna för att ge möjlighet till ett självständigt liv. I den preliminära överenskommelsen mellan Europaparlamentet och rådet om de föreslagna förordningarna för finansieringsperioden 2021–2027 ingår viktiga garantier för grundläggande rättigheter, särskilt när det gäller de föreslagna nödvändiga villkoren och en starkare roll för övervakningskommittéerna. Civilsamhället, däribland organisationer för personer med funktionsnedsättning och nationella människorättsorgan, kan spela en viktig roll i att övervaka hur medlen används.

Sex medlemsstater och EU har inte ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som möjliggör för enskilda att lämna in klagomål till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt detta protokoll kan kommittén också ta initiativ till konfidentiella undersökningar efter att ha erhållit "tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar" av de rättigheter som anges i konventionen (artikel 6).

År 2019 innebar både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. FRA:s *Rapport om grundläggande rättigheter 2020* innehåller en granskning av de viktigaste händelserna i EU från januari till december 2019 och sammanfattar FRA:s yttranden om dem. Rapporten tar upp både framsteg och återstående problemområden och ger inblick i de viktigaste frågorna som formar diskussionen om grundläggande rättigheter i hela EU.

Årets fokus är att titta på de nuvarande tillämpningarna av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. I de övriga kapitlen diskuteras jämlikhet och icke-diskriminering, rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, integration av romer, asyl och migration, informationsområdet, sekretess och uppgiftsskydd, barns rättigheter, tillgång till rättslig prövning samt utveckling när det gäller genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

PROMOTING AND PROTECTING YOUR FUNDAMENTAL RIGHTS ACROSS THE EU —

FRA:s fullständiga rapport, *Fundamental Rights Report 2020* (Rapport om grundläggande rättigheter 2020), hittar du här

<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

Se även relaterade FRA-publikationer:

- FRA (2020), *Rapport om grundläggande rättigheter 2020 – FRA:s yttranden*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020-fra-opinions> (tillgänglig på alla 24 officiella EU-språk),
- FRA (2020), *Ten years on: unlocking the Charter's full potential (Tio år senare: utnyttja stadgans fulla potential)*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/frr-focus-ten-years-charter> (finns på engelska och franska).

Tidigare årsrapporter från FRA om utmaningar och resultat när det gäller grundläggande rättigheter i Europeiska unionen finns fortfarande tillgängliga på FRA:s [webbplats](#) (på engelska, franska och tyska).

MER INFORMATION

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike

Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 twitter.com/EURightsAgency

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Europeiska unionens
publikationsbyrå